CONCESIVĂ SAU ADVERSATIVĂ?

DE

D. D. DRAŞOVEANU

Marea majoritate a gramaticilor limbii romîne apărute pînă acum [1] ocupîndu-se de circumstanţiala «concesivă», o definesc cu mici deosebiri de enunţare cam în acelaşi fel: «Propoziţii concesive [sînt acelea] care arată un fapt ce ar fi de natură a împiedica lucrarea din principală» (Tiktin), «... care exprimă ideea de îngăduinţă, de admisibilitate, de concesie făcută cuiva» (C. Şotropa şi V. Grecu), «... care arată că cele spuse în propoziţia principală ar putea să nu se întîmple dintr-o cauză oarecare, indicată tocmai de propoziţiunea concesivă, şi totuşi se întîmplă» (I. Iordan), «... care exprimă un fapt ce ar putea împiedica acţiunea din propoziţiile de care depind...» (Al. Rosetti).

După cum vedem, deosebiri de conţinut între diferitele definiţii citate nu există. E adevărat că unele — ale lui Tiktin, Iordan, Rosetti — ne învaţă că propoziţia concesivă exprimă un fapt *care ar putea împiedica* acţiunea din propoziţiile de care depind, iar altele — a lui Şotropa şi Grecu — că exprimă o idee de *îngăduinţă*. Unele vorbesc de o *piedică* la discreţia căreia s-ar afla posibilitatea desfăşurării acţiunii din regentă, iar altele de o *îngăduinţă*, graţie căreia acţiunea din regentă se desfăşoară. Deosebirea de care s-ar putea vorbi constă în faptul că cele dintîi ating un aspect al problemei, primul, iar celelalte definiţii al doilea, care decurge logic din primul: definiţia lui Şotropa şi Grecu, vorbind de ideea de îngăduinţă, presupune un fapt care *ar putea* împie-

[1] H. Tiktin, Gramatica romînă. Bucureşti, 1895. (Idem, ed. a III-a). C. Şotropa, Gramatica limbii romîne. Bucureşti, 1924 (ed. a V-a). C. Şotropa şi V. Grecu, Gramatica limbii romîne. Bucureşti, 1931. Iorgu Iordan, Gramatica limbii romîne. Bucureşti, 1937. Al. Rosetti, Gramatica limbii romîne. Bucureşti, 1943. (Idem, în ediţia scoasă în colaborare cu J. Byck).

BDD-A10234 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 07:51:07 UTC)

dica desfăşurarea acţiunii din propoziţia regentă, dar n-o împiedică, *îngăduindu-i* acesteia să se desfăşoare. De aici, ideea de concesie, denumirea de *concesivă*. O primă observaţie pe care ne-o permitem pentru început este că denumirea de concesivă, dată propoziţiilor a căror acţiune fie că încearcă să împiedice, fie că îngăduie desfăşurarea acţiunii din regentă, nu o găsim pe deplin justificată de conţinutul definiţiilor citate mai sus — ele nefiind suficient de cuprinzătoare. În cele ce urmează ne propunem să vedem în ce măsură e justificată denumirea de concesivă şi, implicit, să discutăm definiţiile la care ne-am referit. Pentru aceasta, ne vom sprijini pe exemplele pe baza cărora gramaticienii şi-au elaborat definiţiile. Iată cîteva din aceste exemple:

Deşi vîntul se potolise de mult, valurile mării tot se izbeau cu furie de coastele corăbiei. (Tiktin),

Măcar că tu ai fost rău cu mine, mie tot mi-e milă de tine (din Caragiale, la Şotropa),

Deşi literatura romînă este tînără, ea numără mulţi scriitori mari (I. Iordan),

Măcar că-i în vîrstă, profesorul nostru se ţine foarte bine (I. Iordan),

Cu toate că n-am avut bilet, m-am urcat în tren (Al. Rosetti),

L-am salutat *deşi nu-l cunosc* (Al. Rosetti),

Chiar dacă nu plouă, buruienile ne umplu curtea (Al Rosetti)

şi, în sfîrşit, încă un exemplu,

Deşi erau necontenite jalobele obştiei pentru jefuirile lui Moţoc, Lăpuşneanul sau nu răspundea sau nu le asculta (din C. Negruzzi, la Tiktin).

Analizînd aceste exemple — pe care le-am fi dorit toate extrase din clasicii noştri şi nu construite, aşa cum au făcut I. Iordan şi Al. Rosetti — să vedem unde este concesia.

Într-un exemplu ca:

... dacă libertatea presei ar fi fost ceva mai întinsă, noi am fi putut... să demascăm pe acei ce inventează asemenea calumnii... (Gr. Alexandrescu) [1]

raportul condiţional este exprimat de conjuncţia *dacă*, iar acţiunea care condiţionează desfăşurarea acţiunii regentei se află în secundara introdusă prin conjuncţia *dacă — dacă libertatea presei ar fi fost mai întinsă* —, în condiţională deci.

Tot aşa şi în cazul «concesivei». Ca orice raport sintactic, şi «raportul concesiv» trebuie căutat în conjuncţia sau locuţiunea conjuncţională care leagă subordonata de regenta ei (*deşi, măcar că, cu toate că, chiar dacă* etc.), iar acţiunea care «îngăduie» acţiunii din regentă să se desfăşoare — în concesivă.

Unde apare, în exemplele date mai sus, ideea de concesie? Să analizăm exemplul dat de Tiktin:

Deşi vîntul se potolise de mult, valurile mării tot se izbeau cu furie de coastele corăbiei.

[1] Gr. Alexandrescu. Versuri şi proză, Bucureşti, 1914, p. 236.

BDD-A10234 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 07:51:07 UTC)

Faptul că vîntul se potolise de mult îngăduie valurilor să se izbească de coastele corăbiei? Nicidecum. Dimpotrivă, constituie tocmai contrariul a ceea ce am putea numi concesie. Să luăm alt exemplu:

Măcar că tu ai fost rău cu mine, mie tot mi-e milă de tine.

Faptul că tu ai fost rău cu mine îmi îngăduie să-mi fie milă de tine?

În sfîrşit, să ne mai ocupăm de un exemplu cu predicatul concesivei la forma negativă:

Chiar dacă nu plouă, buruienile ne umplu curtea (Rosetti).

Lipsa ploii constituie ea o condiţie favorabilă (o îngăduinţă) pentru creşterea, răspîndirea buruienilor? Evident că nu! Iată că nici în acest caz nu se justifică denumirea de concesivă.

Rămînînd la acelaşi exemplu, să vedem acum dacă transformînd condiţia din nefavorabilă în favorabilă răspîndirii buruienilor, se schimbă ceva în raportul dintre cele două judecăţi, dintre cele două propoziţii:

Chiar dacă plouă, buruienile nu[1] ne umplu curtea.

Faptul că plouă îngăduie buruienilor să ne umple curtea? Conţine propoziţia *Chiar dacă plouă* o idee de concesie? De data aceasta da (deşi termenul de concesie nu e totuşi cel mai potrivit). Sau în exemplul dat de Tiktin din C. Negruzzi, faptul că *jalobele obştiei pentru jefuirile lui Moţoc* erau necontenite ajută desfăşurării acţiunii din regentă (să se dea răspuns obştei, să fie ascultată această obşte)? şi de data aceasta da!

Din ultimele două exemple reţinem observaţia că *buruienile* **nu** *se răspîndesc,* că *Lăpuşneanul sau* **nu** *răspundea sau* **nu** *le asculta.*

Din toate exemplele de mai sus, ca şi din definiţiile citate, se poate vedea că nu e vorba decît în anumite cazuri de o ideie de «concesie», că nu e vorba de un «raport concesiv»; e vorba de:

1) propoziţii subordonate a căror acţiune încearcă, fără să reuşească, să înlesnească *(Chiar dacă plouă, Deşi erau necontenite jalobele)* desfăşurarea acţiunii din regentă cînd aceasta nu poate avea loc din anumite cauze sau

2) de propoziţii a căror acţiune se opune, creează greutăţi (*Deşi vîntul se potolise, Chiar dacă nu plouă, Măcar că tu ai fost rău cu mine* etc.) desfăşurării acţiunii din regentă, cînd aceasta, din anumite cauze se desfăşoară totuşi.

Avem de-a face cu o *subordonată adversativă,* cu un *raport adversativ.* Acest raport este, desigur, deosebit de raportul adversativ dintre propoziţiile coordonate. În cazul acestora din urmă se opun două acţiuni de intensitate, am zice, egală, pe cînd aici cele două acţiuni adverse sînt inegale ca intensitate, acţiunea regentei reprezentînd o forţă mai puternică, acţiunea ei desfăşurîn-

[1] Negaţia e cerută cu necesitate de conjuncţie. Eliminînd negaţia («Chiar dacă plouă, buruienile ne umplu curtea»), raportul sintactic devine o absurditate.

BDD-A10234 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 07:51:07 UTC)

du-se pînă la capăt, în ciuda acțiunii indicată de « concesivă », de subordonata adversativă: *Valurile mării tot se izbeau de coastele corăbiei, ... Lăpușneanul sau nu răspundea sau nu le asculta, ... mie tot mi-e milă de tine* etc.

Ceea ce e foarte important de reținut, întrucît explică desfășurarea acțiunii regentei în ciuda acțiunii subordonatei adversative, e observația că cele două acțiuni reprezintă: una, cea exprimată de regentă, efectul, un efect al unei anumite cauze (... *valurile mării tot se izbeau cu furie de coastele corăbiei, ... mie tot mi-e milă de tine, ... Lăpușneanul sau nu răspundea sau nu le asculta* — în acest ultim caz, non-efectul unei cauze oarecare); cealaltă exprimată de subordonata adversativă, exprimă o circumstanță, o condiție [1] favorabilă desfășurării acțiunii regentei, cînd aceasta nu se desfășoară din anumite cauze (*Deși erau necontenite* [condiție favorabilă] *jalobele obștiei pentru jefuirile lui Moțoc...*, *Chiar dacă plouă...*) sau nefavorabilă desfășurării acțiunii regentei cînd aceasta din anumite cauze, se desfășoară totuși (*Deși vîntul se potolise de mult...*, *Măcar că tu ai fost rău cu mine...*, *Deși literatura romînă este tînără...* etc.).

Unul singur dintre gramaticienii noștri, N. I. Barbu [2], folosește termenul ust de « adversativă » pentru subordonata « concesivă » și dă totodată și o definiție ceva mai cuprinzătoare decît cele citate la începutul articolului de față: « exprimă o mișcare în ciuda căreia se împlinește mișcarea exprimată de verbul principalei [3] ».

N. I. Barbu face de asemenea o distincție între adversative și concesive: « Atît circumstanțiala adversativă cît și principala ei exprimă acțiuni care se împlinesc, s-au împlinit sau se vor împlini, deci acțiuni reale », iar « concesiva propriu-zisă » « exprimă o acțiune care nu se împlinește în realitate, nereală, dar care este presupusă că se împlinește și în ciuda căreia, în opoziție cu care, se împlinește acțiunea exprimată de verbul propoziției principale ». De asemenea, notează că « adversativa » se introduce în frază prin conjuncții ca *deși, cu toate că*, iar « concesiva » prin conjuncții ca *oricît, orice*. În sfîrșit, pentru « adversativă », cu titlul de exemplu, dă între altele:

Deși orele sînt înaintate cer totuși cuvîntul;
Deși trepte osebite le-au ieșit din urna sorții.
Deopotrivă-i stăpînește raza ta și geniul morții,

iar pentru *concesivă*:

Poți zidi o lume-ntreagă, poți s-o sfarmi, *orice ai spune.*
Peste toate, o lopată de țărînă se depune;
Oricît ai fi de tare, nu mi-e frică de tine.

---

[1] A nu se confunda condiția cu cauza. Nu se poate niciodată și nicicînd presupune existența unui efect în ciuda propriei sale cauze.

[2] Sintaxa limbii romîne după metoda istorico-stilistică, București, 1944.

[3] De fapt, verbul regentei, care nu se confundă întotdeauna cu principala.

BDD-A10234 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 07:51:07 UTC)

Ceea ce observăm — autorul nu notează nimic în acest sens — este faptul că toate exemplele citate la subordonata adversativă au predicatele acestor subordonate la modul indicativ, în timp ce toate (nu numai cele citate de noi în lucrare) « concesivele » au predicatele la modul optativ.

Ţinînd seama de această observaţie, putem vedea la ce se reduce deosebirea dintre « adversativă » şi « concesivă »; după cum spune însuşi autorul în definiţii « circumstanţiala adversativă... exprimă acţiuni... reale », iar cea « concesivă » « exprimă o acţiune care nu se împlineşte în realitate, nereală, dar care este presupusă că se împlineşte... ». Este clar că deosebirea pe care o face N. I. Barbu între circumstanţialele adversative şi « concesive » se reduce la modurile diferite ale predicatelor acestor circumstanţiale, or e ştiut că raportul sintactic nu e exprimat de modul predicatelor, ci de conjuncţie. Conjuncţiile *orice* şi *oricît* cer ca predicatul circumstanţialelor pe care le introduc să se afle la modul optativ [1], dar modul în care se află predicatul nu poate schimba raportul sintactic. Să ne gîndim la conjuncţia condiţională *dacă*; ea nu cere să fie la un anumit mod ca predicatul unei condiţionale. Modul poate fi atît optativul cît şi indicativul şi totuşi conjucţia *dacă* exprimă acelaşi raport sintactic, condiţia-reală sau ipotetică, după cum modul este, respectiv, indicativul sau optativul.

Tot aşa conjuncţiile care exprimă un raport adversativ pot cere, unele modul indicativ, altele modul optativ, raportul sintactic pe care-l exprimă însă, rămîne cel adversativ.

---

[1] Adăugăm că aceste conjuncţii nu pot introduce în frază propoziţii subordonate al căror predicat să fie la forma negativă.

BDD-A10234 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 07:51:07 UTC)